

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

6044

323.1 (47.925)

5-36

Life Temp of
1890

Կ Ս Կ Ծ Ա Ն Ք

345

ՏԵՏՐ Ա.

Գրեց
ՀԱՅԿԱԿ Յ. ԷԿԻՆԵԱՆ

ՆԻՒ ԵՈՐԲ

ՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ

1890.

323. (47.929)

5-36

2010

23-1 (47.925)

5-36

Կ Ս Կ Ծ Ա Ն Ք

ՏԵՏՐ Ա.

Գրեց

ՀԱՅԿԱԿ Յ. ԼԿՆԵԱՆ

ՆԻՒ ԵՈՐՔ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ

1890.

2001

ԿՍԿԾԱՆՔ

Հեռ՛ու, հեռ՛ու...

Ով կիանոսի փրփրադէզ ալիքներուն ետև, քաղաքակիրթ եւրոպիոյ աչքերուն մօտիկ, Հայաստանի աւերակներէն կը լըսուին այն սրտկառուր ձայներն որք աղիքներ կը գալարեն:

Այդ նուիրական աշխարհի անմեղ զուակներն են որ իրենց անմեղութեան համար կը շարչարուին անխնայ վաճառ գաղտնաց արիւնոտ ճիրաններուն մէջ:

Ուրիշներ չկան օգնութեան հասնող, ո՛ւր ես դուն, Հայու զաւակ մի՛ դանդաղիր, Հոգիդ սիրես, վազէ՛ ընդ փոյթ, գտղաններ մտած են մեր նախահարց հօտին մէջ:

Մեր Հայրենեաց հովիւներն անփոյթ կը ննջեն օտարաց հրապոյրներէն արբշիւ ոչխարք կոչուած են այժմ հովիւներուն պաշտօնն կատարել:

Ն Ո Ւ Է Ր

Հայաստանի համար այրող սրտերու

52802-ահ

39946-67

Բարբաբոս Քուրդի թուրն ու բարե-
րար Սուլթանի հաւատարիմ ծառաներու
օխիններն մեր քերց ու եզրարց սրտե-
րուն մէջ միւռած կը կենան. նոցա վեր-
քերէն ցոյտող արգար արիւնն վրէժ կը
գոռայ, և օգնութիւն կը խնդրէ: Միթէ
դու զայն չե՞ս լսեր, խիղախ երկատարդ:

Օտարէն մի՛ ահնկալեր օգնութիւն.
ինչոր քեզ անկ է ընել, մի՛ սպասեր ուրի-
շէ, վասն զի դուն ես քո պատուոյ տէր,
և դու միայն պարտիս լինել քո իրաւանց
նահանձախնդիրն անվեհեր:

Սահայն քո բոլոր իրաւունքներն ու
պատիւ բարբաբոսներու ստից կոխան են
դարձեր: Արի՛ ուրեմն, Հայաստանը արեւան
մէջ խղուեցաւ. Տիգրիսն ու Եփրատը
կարմիր հեղեղներ տարին յովկիան՝ տա-
րարնակ Հայոց ուշադրութիւնը գրաւե-
լու համար: Օտարներն ի գութ շարժե-
ցան, ու քարսիրտ անձինք յարտասուս
փղձկեցան մի պահ ի տես ծովուց ար-
իւնաներկ շուրց անհուն: Դու ինչ ըրիր
արդեօք պանդուխտ Հայաստանցի.....:

—Եթէ քնացար անտարեր և մեղան-
չեցիր մեր նահատարց Աստուծոյ՛ դէմ,
քուէ այժմ մագքերդ՝ ելի՛ր ոչ երթանք
Հայոց քաջաց մեծ բանակին համակու:

Մասիսի խոր վիհին մէջ գալերէ ի
վեր շլթայակոպ բանտարկեալ հայ Առ-
իւծը, փշրած գորով զիւր կոպանքներ,
պիտի որանայ համելիլ զուակաց առաջ-
նորդելու և Հայոց թշնամեաց վերջ տա-
լու համար:

Պիտի դողան այն անամօթ երկաթա-
գործներն որանք թնդացուցին շարունակ
իրենց միճերն սարերու վրայ՝ քաջանց
քաջին կոպանքները ամբապնդելու հա-
մար: Այն հաւատարիմ շնիկներ որոց ոս-
կի ատամունք մոշեցուցին Արտաւազդի
ժանգոտած շլթաններն, սատակամահ պի-
տի ընեն այդ իժի ծնունդներ:

Թո՛ղ դողան, մատնիչներ.....

Բայց դո՛ւ, ընկեր, արտորա քո պար-
տականութեանց մէջ, Համբերելու ժամա-
նակն անցեր է ապաքէն: Տես՛, Եհովան
է որ ի բարձանց Մասեաց սրբոց կը լսուի

րունկած մորենիներու մէջէն պատգամներ տալով Հայկայ զաւակներուն, «Շարժեցէ՛ք, կըսէ, Հայեր, որպէս զի գլխամ ձեզ նորէն, ինչպէս որ գլխացի ձեր ժամանուն նախահարց:

Շարժեցէ՛ք, Հայեր...»

Թող իզուր տեղը Հայաստանցւոց դասալիքներն չի գոցեն իրենց աչքերն յԱրեւելս վառող մորենիին բոցերը չի տեսնելու համար. Թող նորա չի խցեն իրենց ահանջներն չի լսելու համար պատգամներն զոր Հայաստանի Աստուածն կորոտայ երկինքէն կոչելով—

«Շարժեցէ՛ք, Հայեր...»

Տե՛ս, եղբայր, այն ալեղարդ Մարգարէն որ Հայոց Սուրբ լեռնէն վար կ'իջնէ հապճեպ Տասնարանեայ նոր պատուէրներու տախտակներն ի ձեռին, նորա աչքերն արտասուքով լեցուած են: Ճակատը քրտամբ և սիրտը ցաւերով ծածկուած է: Հայոց Մովսէսն է՝ անմահ Նեմ-ՍէՍն է այն որ Եհովայի նոր պատուէրներն կը բերէ իւր հարազատ գաւակաց:

Ներսիսեան պատուէրներու առաջինն երկապրի սուր մ'է խաչադրօշմ որով մեր նախահարք իրենց դարնիները դիզեցին:

Հայաստանի Աստուծոյն առջի պատուէրն է որ ոսկեքանդակ տառերով արձանագրուած է այդ երկնային գործիքի վրայ Եհովայի մասներով: «Հայեր, կըսէ դա, պաշտեցէ՛ք սյն երկիրն ու Եկեղեցին որք սրբագործուած են ձեր Հարց ու Նախահարց արիւնով»:

Այո՛, եղբարք, պաշտեցէ՛ք Հայաստանն ու Հայաստանի կրօնն իրենց անկեալ վիճակին մէջ անգամ:

Սիրեցէ՛ք, Հայեր, և պաշտեցէ՛ք այն աշխարհը՝ այդ քստմնելի տեսարաններու թատերավայրն զոր ո՛չ Եղիշէի ոսկի գրիչն կարող է նկարագրել, և ո՛չ Ռաֆայէլի ճարտար վրձինն՝ ըստ արժանւոյն պատկերել:

Հոն Գերեզմանական լուսթիւն կը տիրէ իւղի և ժեղրի աշխարհին վրայ: Զուարթութեան և երջանկութեան դրախտավայրն տիրութեան կեդրոնավայր մ'է

դարձած, մահու արհաւրանաց ներքեւ:

Հոն քարքանդ քաղաքաց վլատակներու տակէն, լերանց ու ձորաց միայնութեան մէջէն հողեւորներու հառաչներ, վիրաւորեալներու և մահածերձ կուսանաց յուսահատ հեկեկանքներ կը լսուին տակաւին:

Անինայ թափուող անմեղ արիւնն ու վրդօվեայ գերեզմանաց սուրբ ածիւններն ամէն կողմերէ վրէժ կ'աղաղակէն:

Վրէժ կը դուռն մեր Նախահարց հողիներն երկնից բարձունքէն: Մասիս և Սյրարատ արձագանք կ'ուռտան այդ երկնային ձայներուն որք երկրորդուելով բաղմիցս էջմիածնի և Վարագայ Ս. Վանուց գմբեթներուն մէջ՝ թուչելով կերթան տարածուիլ ընդ ոլորտս աշխարհի, սարսափ ձգելու մահկանացուաց երակներուն մէջ:

Դեռ կը լսուին այդ արհաւրանաց երկրին մէջ Թուրքի վայրագ զրից զոհ եղող հարիւրաւոր կիւլիւզալներու որբոց ազաղակներն՝ ձիւնապատ անտառ-

ներու և ամայի լեռներու մէջէն:

Դեռ կը մլան հոն այն կրակներու դէզեր որոց մէջ անմեղ Օհաններն ողջակէզ եղան Մարգարէի հաւատացեալներուն հաճոյից:

Դեռ կը ծխան հոն այն գիւղերն ու գիւղաքաղաքներն որք հրոյ ճարակ եղան ամբարշտի զաւակաց ձեռամբ՝ Հայ քրիստոնեայ տարրը ոչնչացնելու համար:

Սյգ բոցերու մէջ այլող զոհերուն ճենճերը օդը լեցուցած է հոն, իսկ հրոյ ճիրաններէն ազատողք վիրաւոր ինկած իրենց հայրենի տան ածիւններուն քով՝ վերջի շունչներնին կը փչեն անոք:

Հոն, քիչ հեռու, բացուած կերևի լայնածաւալ ովկիան մը անյատակ, որ ո՛չ Վանի ծովն է նուիրական, և ո՛չ ալ սփայտելի Մոսիքն է ալեծուփ: Բարէ՛, հեղուկ տարրն որ կազմած է այդ ծով, չէ թէ ջուր, այլ արիւն է Հայու....

Տե՛ս այդ բարձրաբերձ լեռը որոյ գագաթն ամպերուն մէջ է կորսուած, այդ ծովին մտիկ. կարծես Մասիսն է

կամ Արագածն սուրբ որ հոն փոխադ-
րուած է Արարչի հրամանաւ՝ իր գուտկաց
արեան պահապանն լինելու համար: Սա-
կայն չ'է՝ ո՛չ քար, ո՛չ փայտ և ո՛չ հողեր
կը կողմնն այդ ահագին զանգուած... .

Հայ Սրբերու ոսկորներ, սուրբ Նախա-
հարց ածիւններ և առևանգեալ հայու-
հեաց մարմիններ են որ դիզուած են հոն՝
ի նախատինս ընդհանուր մարդկութեան,
և մանտանդ Հայոց զուակոց՝

Քայէ սակայն, հեռացի՛ր մի քիչ՝ տե-
սարաններու ցաւալին տեսնելու համար:
սակայն երկիւղածութեամբ փոխէ քու
քայլերն, որպէս զի մի գուցէ կոխտես
քո պաշտելի հայրերուդ սուրբ ածիւն-
ներուն վրայ:

Ողբալով անցիր, ազօթելով քայէ, և
զայրացած փութա բարբարոս չարագոր-
ծէն լուծել քո արդար վրէժ, վրէժ-
ինդիր Աստուծոյ հրամանին համեմատ:

Քանի մը քայլեր ևս բաւական են
հասնելու հոն ուր բաղմաթիւ անկեալ-
ներու մէջ երկնային Հոգի մը կը տես-

նես ալ ծաթախայլ և արձակ մաղերով.
Հրեշտակ մ'է այն ուներ հագած ու
տիրապին, որ կը շրջի արհաւրալից վայ-
րերուն մէջ՝ հոգեալին ցուրտ քրտինքը
սրբելու, և մեռեալին աչքերը դոցելու
համար: Արտասուք խորին ակոսներ բա-
ցած են անոր գունատ ու դալկահար
երեսներուն վրայ:

Դու կը ճանաչես զայն, Հայաստանի
զաւակ. մօտիկ դնա՛, և նետուիր անոր
գրկաց մէջ. գորովագութ քո մայրն է
սգաւոր... .: Անոր վերջի խօսքերն
ու լալեաց աղաղակներն դեռ կը հնչեն
անշուշտ քո ականջներուն տիւ և գի-
շեր՝ ընկեր հայրենակից:

Դու մնացած չես անշուշտ այն օրն
տիրապին յորում վերջի մնաս բարեան
ըսիր անոր և հեռացար քո Մայրենի Աշ-
խարհէն տրտում և տխուր: Աչքերուդ
առջև կենդանի պատկեր մ'է ի հարկէ
այն տիրապին տեսարանն յորում նա
փաթթուեցաւ քո վզին, համբուրեց ճա-
կատդ ու այտերդ. սրբեց իւր գողդո-

ջուն ձեռքերով քրտինքդ ու արցունքդ
 ոչք իրարու խառնուած կը վազէին յոր-
 դահոս քո վարդազոյն այտերուդ վրայէ .
 նա սեղմեց զքեզ իւր սրտին . լացաւ ու
 լացաւ , և արաստուաց հեղեղներ թափեց
 ծոցիդ մէջ . և հուսկ ուրեմն օրհնեց ըզ-
 քեզ և թողուց որ մեկնիս իր գրկէն , և
 ինքն աչքերը փակելով ինկաւ կիսամեռ .

Մի՛ մոռանար , բարեկամ՝ այն վեր-
 ջի խօսքերն ոչք նորա բերնէն դուրս
 թռան այն պահուն , երբ նա իւր ձեռ-
 քերն գլխիդ դրած կ'օրհնէր զքեզ ըսե-
 լով — «Երթա՛ս բարեաւ , սիրուն զաւակս ,
 Եհովայ Աստուածը քեզ օգնական և ա-
 ռաջնորդ ըլլայ քո փշալից ճամբաներուդ
 մէջ . Հայաստանի Աստուծոյն աչքերն ու
 քո Նախահարց հողիններն՝ տիւ և գիշեր՝
 յերկնից հսկեն քու վրայ , հէզ և անփորձ
 պատանեակ . Իսրայէլի Աստուածը թող
 կարասկա ըլլայ քեզ այնպէս որպէս ա-
 ռաջնորդեց Իսրայէլի զաւակաց , անապա-
 տի ճամբորդութեան մէջ : Գնա՛ , ըսաւ ,
 պանդուխտ եղի՛ր օտար աստղերու ներ-

քեւ . աշխատէ անխտնջ Հայու մը նման ,
 և յիշէ՛ միշտ թէ քու կեանք և արին
 միայն Հայրենիքիդ կը պարտիս
 Մի՛ մոռանար , արդեակ , քո տառապեալ
 մայրիկդ սգաւոր . գիտցիր թէ նա տիւ և
 գիշեր պիտի ողբայ և աղօթէ քեզ հա-
 մար Արարիչ Աստուծոյն առջև . Մի՛ մո-
 ռանար Հայրենիքդ որ անհամբեր քո գա-
 յատեան պիտի սպասէ . մի՛ մոռանար քո
 ծննդավայրն որ քեզ կեանք և արև շք-
 նորհեց . մի՛ մոռանար , բարացողներու նը-
 ման , այն կրօնն ու Եկեղեցին որք քու
 Նախահարց առաջնորդներն եղան ու փա-
 ռաց դալինիներ հիւսեցին անոնց . մի՛ մո-
 ռանար և արհամարհեր քո մայրենի ճոխ
 շեղուն որ ստեղծագործութեան դարերու
 դրօշմը կը կրէ , և որով Արարիչ Տէրը
 խօսեցաւ քու հարց հարանց Նախահարց
 հետ . վերջապէս մի՛ մոռնար թէ քո նուի-
 ըրագործեալ Հայրենիք բարբարոս տաճ-
 կաց թշուառ գերին է . թող այս ճշմար-
 տութիւնն կենդանի պատկեր մը ըլլայ
 ոչքերուդ առջև . գիտցիր որ պիտի գայ

այն օրը յորում պիտի կոչեմ և զքեզ զՍ. յն
Ա. ԶԱՏԵԼՈՒ համար . . . Արդ գնա՛, զաւա-
կըս, գնա՛ բարեաւ ու խաղաղութեամբ՝
առանց խնայելու քո վշտացեալ մօր ար-
ցունքներուն :

Հայոց սարեր, Հայոց ձորեր, Հայոց կավ-
կասն ու Մասիս
կը կրկնէին քո մօր խօսքեր «գնա՛, սրդեակ,
յիշէ՛ զիս» .
Եղեմաբուղին Ասիերահատ փրփրալով կը գո-
ռայր
«Եկեղեցւոյդ լեր անձնուէր, քո Հայրենիք մի՛
նայր» :

Եւ դու, Եղբայր իմ, ծունդի դալով
յայնժամ աջ ձեռքդ վեր դէպ ի երկինք,
և արտասուալից աչքերդ դէդ ի Աստ-
ուած բարձրացնելով երդում ըրիր բեկ
բեկ ձայնով հաւատարիմ մնալ քո սիրելի
մօր պատուէրներուն, և ի հարկին վաղել
հասնիլ Հայրենեացդ ազատութեան հա-
մար կռուելու . . . :

Եւ ո՞րու մեկնեցար վերջապէս՝ սէրդ
ու սիրտդ գրաւ թողլով հոն :

Ահա այդ տառապեալ Մայրն է որ

զքեզ կը կոչէ այսօր, ընկեր հայրենակից,
նոյն ինքն է որ քու քերջ ու եղբարց ան-
կենդան մարմիններուն մէջ կը շրջի ան-
յոյս : Ախաղ և հանդիսաւոր երդումդ
որոց վկայ են երկինք և մարդիկ, միտքդ
բեր այժմ և կտրիճ եզիր :

Թըքաց բարբարոս պետը Հայ արեան
ժողկրէ անցած՝ սուր ի ձեռին եկած կե-
ցած է քո ողբացեալ մօր գլխին վերև :
Տես՛, տես՛, նա բարձրացուցած է զիւր
մահացուցիչ գործի օղի մէջ՝ մահացու
հարուածն տալու համար . . . Վտանգը
մերձ է, կորուստն՝ անխուսափելի եթէ
չը փութաս՝ ժամանակին՝ օգնութեան
հասնիլ . . . :

Բայց դու ահալաւին մտիկ կընես ան-
շարժ . արդեօք արիւնդ սառա՛ծ է երա-
կացդ մէջ . . . չե՞ս տեսներ վտանգն որ
քո Հայրենեաց կեանքին կսպառնայ : Աչ-
քերդ բա՛ց և տես թէ ինչպէ՛ս քո մայր
անդու թի տաքին ինկած՝ գթութիւն կը
ինդրէ ազաղակելով յինայէ՛ ինձ, Մար-
գարէիդ սիրուն, որպէս զի զաւակներս

տե՛սնեմ և այնպէս մեռնիմ. . . »

Գթութիւն անգթութեան ծնունդէն :

Տառապելոյն արիւնճ արցունքները
փոխանակ կակղեցունելու բունապետին
քարացեալ սիրտը , աւելի կը պատեն անոր
լպիւրջ դեմքը գագոնային բարկութեամբ
և դժոխային անգթութեամբ :

Ահա հարուածն . ահա վտանգն որ
կը հասնի Հայաստանի վերջի շուն կոր-
զելու : Հասի՛ր , եղբայր , ալ հերիք է լը-
ռութիւն . Ամթ է անշարժ մնալ սրճու-
նի մը պէս երբ քո Մայր կ'ազազակէ վըշ-
տագին — « Ու՛ր ես , որդեակ իմ , օգնու-
թեան հասի՛ր » :

Բայց աւա՛ղ , լեռներ միայն պատաս-
խան կու տան խուլ արձագանքով :

Բայց վերջապէս՝ յուսահատ և լքեալ՝
արտասուալից և նուազեալ աչքերն դէպ
երկինք բարձրացուցած , և ի ծունր իջ-
եալ Աստուծոյ առջև կը կոչէ Քանյոյս
« Մարդիկ չ'կան . դաւակներս խուլ դար-
ձան . ու՛ր ես , Աստուծայ , օգնութեան
հասի՛ր »

